

خطیر ایران در جهان، همواره بر ضرورت توجه جدی به پژوهش به عنوان کلید توسعه علمی و تکنولوژیک تأکید کرده‌اند و صاحب‌نظران جنبه‌های گوناگون این امر را مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند. از مجموع اظهارنظرها، پیشنهادها و بررسیها این نتیجه حاصل آمده است که برای اجرای برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، استفاده از توان علمی و تحقیقاتی کشور نهایت ضرورت را دارد. لذا بیش از هر چیز مجموعه اطلاعات علمی و فنی کشور باید به صورتی هدفمند استخراج و بررسی شود تا از نتایج آن برای هدایت و سیاست‌گذاری علمی و فنی در جهت نیل به اهداف زیر استفاده گردد:

الف) نظارت بر روند تکامل توان علمی و فنی کشور در سطح کلان و در سطح مؤسسات و تصحیح آن در موارد لزوم؛
ب) برنامه‌ریزی جهت‌دار برای مؤسسات پژوهشی و به تبع آن تدوین برنامه‌های راهبردی تحقیقات ملی؛
پ) تنظیم روابط و همکاریهای علمی و بین‌المللی بر مبنای استراتژی کلی تحقیقات؛

ت) تعیین الیتهای تحقیقاتی بر اساس اهداف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با در نظر گرفتن توان علمی و فنی موجود؛
ث) تقسیم کار تحقیقاتی بین مؤسسات پژوهشی و جلوگیری از دوباره‌کاری و استفادهٔ بهینه از امکانات و تجهیزات موجود.

گام اول در اجرای پروژه ملی تحقیقات به طور رسمی در تاریخ ۱۲ آبان سال ۱۳۷۱ برداشته شد. در این تاریخ جناب آقای دکتر حسن حبیبی مقام محترم معاونت اول ریاست جمهوری طی بخشنامه شماره ۴۲۸۱۲ به تمامی وزارتخانه‌ها، مؤسسات دولتی، نهادهای انقلابی، بخش عمومی غیردولتی و مؤسسات تحقیقاتی بخش خصوصی اعلام کردند تا به منظور بهره‌گیری گسترده از توان علمی تحقیقاتی کشور برای اجرای برنامهٔ دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران اطلاعات مربوط به بخش تحقیقات خود را اعلام کنند.

در این بخشنامه بر اهمیت سرمایه‌گذاری برای تحقیقات و

طرح «گزارش ملی تحقیقات»

در دنیای امروز، میزان توسعه‌یافتگی یک کشور بیش از هر چیز توسط توان و ظرفیت علمی و فنی آن کشور تعیین می‌شود و بی‌سبب نیست که کشورهای جهان همواره در تلاش‌اند تا مجموعهٔ ظرفیت و کارایی علمی و فنی خود را افزایش دهند و مؤلفه‌های گوناگون این مجموعه را طبق برنامه‌های منسجم و تحت مدیریتهای سازمان یافته بهبود بخشند. از این رو، شناخت این مؤلفه‌ها برای تعیین توان بالفعل و بالقوهٔ رشد در یک کشور حائز اهمیت بسیار است که این امر نیز به نوبهٔ خود به جمع‌آوری، پردازش و تجزیه و تحلیل مجموعه اطلاعات تحقیقات شامل نیروی انسانی، منابع مالی، منابع اطلاعاتی، تجهیزات و فضاها کالبدی نیاز دارد.

در کشور ما نیز پس از انقلاب، مسئولان با درک موقعیت

حمایت و تقویت آن، حذف موانع موجود و ایجاد تسهیلات در امر پژوهش، برنامه‌ریزی و هدایت تحقیقات در جهت تکنولوژیهای نو و مورد نیاز کشور تأکید گردید و از تمامی مؤسسات خواسته شد تا قابلیتها و توان تحقیقاتی بالقوه و بالفعل خود را به همراه عناوین فعالیتهای مهم تحقیقاتی و میزان اعتبارات مالی به دفتر معاون اول ریاست جمهوری بفرستند و در آن به مشکلات و موانعی که در امر تحقیقات با آن مواجه‌اند اشاره کنند.

در شورای پژوهشهای علمی کشور تصمیم گرفته شد تا با استناد به این اطلاعات، «گزارش ملی تحقیقات» تهیه و تدوین گردد. به این منظور شورا، آقای دکتر فتح‌ا... مضطرزاده رئیس پژوهشگاه مواد و انرژی را به‌عنوان مجری تهیه گزارش ملی تحقیقات انتخاب کرد و به این ترتیب کار وارد مرحله اجرایی شد. برای تهیه گزارش ملی تحقیقات باید چهارچوب مناسبی تهیه می‌شد تا بر مبنای آن، گزارش کاملی تدوین گردد. لذا ابتدا مجموعه‌ای از اسناد و مدارک پژوهشی موجود، از جمله گزارش ملی تحقیقات چند کشور، گزارش یونسکو و برخی گزارشهای ملی، جمع‌آوری و مطالعه گردید. سپس به کمک این مجموعه، چهارچوب گزارش ملی تحقیقات تهیه و به شورای پژوهشهای علمی کشور تسلیم شد. پس از بحث و بررسی، طرح پیشنهادی که حاوی جزئیات نحوه اجرا و زمان‌بندی پروژه بود در شورا به تصویب رسید.

در مرحله بعد، تمامی مؤسساتی که به نحوی در امور پژوهشی فعالیت دارند، اعم از دانشگاهها و مؤسسات تحقیقاتی دولتی و غیردولتی شناسایی شدند. بدین منظور با استفاده از اسناد و مدارک موجود و مکاتبه با وزارتخانه‌ها، نهادها و سازمانها فهرستی از مؤسسات پژوهشی کشور تهیه گردید. به منظور جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه‌هایی تدوین و برای هر یک از این مؤسسات ارسال شد. پس از جمع‌آوری تدریجی پرسشنامه‌ها و رفع ابهامات، داده‌های گردآوری شده در چهارچوب گزارش ملی

تحقیقات به کمک نرم‌افزارهایی که اختصاصاً برای این منظور طراحی شده بود پردازش گردید. سپس اطلاعات به دست آمده به صورت جداول و نمودارهایی تنظیم شد و محتوای آنها مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نسخه نهایی گزارش ملی تحقیقات در شش فصل تنظیم گردیده است. فصل اول شامل کلیات است که مواردی همچون مقدمه، تاریخچه تحقیقات در کشور، تعاریف، نگاهی به شاخصهای توسعه در کشور، فهرست مؤسسات و نحوه کدگذاری را در بر می‌گیرد. در فصل دوم آمار مربوط به کارکنان علمی و فنی کشور ارائه گردیده است. فصل سوم به اعتبارات پژوهشی کشور اختصاص یافته است. در فصل چهارم منابع اطلاعاتی شامل کتب و نشریات، مورد بررسی قرار گرفته است. فصل پنجم با عنوان فعالیتهای علمی و فنی شامل دو بخش است: در یک بخش آمار پروژه‌های علمی و فنی و در بخش دیگر اطلاعات مربوط به کتب و مقالات چاپ شده و گردهماییهای برگزار شده ارائه گردیده است. فصل ششم شامل تحلیلی کلی از گزارش است و در آن با توجه به شاخصهای موجود مقایسه‌ای بین ایران و سایر کشورها به عمل آمده است.

با توجه به اهمیت «گزارش ملی تحقیقات»، فصلنامه در نظر دارد این گزارش را به تدریج در شماره‌های آتی درج کند که امید است به‌طور گسترده مورد استفاده پژوهشگران قرار گیرد.